

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Гандлевский С. Порядок слов: стихи, повесть, пьеса, эссе. – / С. М. Гандлевский. – Екатеринбург : У-Фактория, 2000. – 432 с.
2. Сопровский А. «Признание в любви»: Стихотворения, статьи, письма / А. А Сопровский. – СПб. ; Москва : Летний сад, 2008. – 640 с.

In the article the individual peculiarities of love theme in A.Soprovskii works have been shown. First of all it has been determined that a love category in his artistic world was inserted in rigidly organized value hierarchy. Soprovskii as a poet- traditionalist actualized the principle of value order of world picture and love held the highest place on this value scale. That's why Soprovskii has not only many poems about love but a feeling of love as a constant poet's state is reflected even in those works which do not touch the theme of love directly – separate images or even words (for example appeal to the beloved in a poem, which have nothing to do with the love theme) indicate such constant «background» presence of the feeling of love.

A love in Soprovskii's value system is endowed with such high status not only immanently but also in opposition to pseudo values of soviet society. Deep and sensible existence in love is represented as an alternative to faceless, senseless and merciless world of rituals of soviet official culture. Love becomes both a peculiar form of humanistic resistance to anti humanistic regime and a way of preservation of a personality in the faceless surroundings. In this sense a word «passion» is used symptomatically in Soprovskii's poems: passion in an equal degree marks both love and hatred to the soviet political regime; passion of affirmation of love as the highest value goes hand in hand with passion of denial of power (a poem «To beloved, to city and to power...»).

A style and poetics of works dedicated to that theme are connected with a high value status of love. First of all, Soprovskii revives a lofty style in Russian poetry of the last third of the XXth century. It is achieved not by using lofty poetical vocabulary but using lots of allusive references to classical texts and with the help of figurativeness endowed with lofty semantics. These are, first of all, natural space images (sky, wind, rain, stars, sunsets etc.) in the middle of which love plots of Soprovskii lyrics are taking place, as well as art images (music, architecture). That's why a world of love in Soprovskii's works is taken out of the sphere of everyday life, it doesn't touch the worldly pragmatic level.

At last the evolution of the theme of love in late Soprovskii is indicated in the article. Nostalgic motives which give the melancholy sounding to the theme of love in poems of the end of 1980s have been revealed.

Key words: lyrics, theme, motive, allusion, lofty style.

Отримано: 15.10.2014 р.

УДК 821.161.2-32.09.

Маркітантова Є.В.

ЕКЗИСТЕНЦІЯ ЖІНКИ В НОВЕЛІ ГАЛИНИ ТАРАСЮК «ТІКАЙМО, АДАМЕ, ТІКАЙМО!..»

Стаття присвячена аналізу новели «Тікаймо, Адаме, тікаймо!..» крізь призму ідей філософії екзистенціалізму. Акцентуються проблеми втечі людини з буття, невідворотності долі, протидії ворожому світу. Доведено, що керуючись принципами екзистенціалізму, Г. Тарасюк творить власну образну систему.

Ключові слова: екзистенціалізм, екзистенція, образ-символ, тривання на межі.

Філософська категорія «екзистенція» – центральне поняття філософії екзистенціалізму, що була обґрунтована данським філософом Сереном К'єркегором у першій половині ХІХ ст. і запозичена літературознавцями напередодні другої світової війни. Ж.П. Сартр розглядає екзистенціалізм «в розумінні людського достеменного існування, живої процесуальності, відкритої динаміки реалій, в якій «існування передує сутності» [2, 317].

Дискурс екзистенціалізму має свої прояви і на українському ґрунті. Знайшовши свій вияв у різних версіях (есеїстичній, романістичній, новелістичній, повістевій) у творчості Лесі Українки, Ольги Кубилянської, Івана Франка, Любові Яновської, Василя Стефаника, Тодося Осмачки, Василя Барки, ліриці Василя Стуса, він набув значного поширення у художній практиці письменників кінця ХХ – початку ХХІ століть. Це, зокрема, творчість Ліни Костенко, Ігоря Римарука, Марії Матіос, Юрія Андруховича, Ірен Роздобудько, Галини Тарасюк, Люко Дашвар, Євгенії Кононенко.

Заглиблення в внутрішній світ героя є домінуючим принципом сучасної української прози, за визначенням С. Павличко, «...романістів цікавлять не так політика, час, країна з її конкретним історичним існуванням, як людина з її універсальними проблемами, людина поза історією й суспільним буттям» [5, 218]. Філософія екзистенціалізму відіграє важливу роль у формуванні художнього тексту Галини Тарасюк, що на сьогодні вже потверджено Л. Пастушенком, В. Дячковим, Ю. Мушкетиком, Г. Насмінчук, М. Якубовською. В. Дячков наголошує на органічності і глибокому психологізмі малої прози авторки [1, 149]. Емоційно наснаженою називає малу прозу письменниці М. Якубовська, говорячи, що «її герої – жертвовні, одержимі любов'ю і добротою» [7, 203]. Про екзистенційний вектор творчості Г. Тарасюк говорить і Г. Насмінчук, вказуючи на зорієнтованість художньої свідомості письменниці на «осмислення фундаментальних проблем внутрішнього і зовнішнього буття нації» [4, 161]. Однак, попри наявні розвідки, існує потреба більш детального вивчення прози письменниці крізь призму філософії екзистенціалізму.

Вектор екзистенціалізму найяскравіше виявляє себе у новелах і «маленьких романах» Г. Тарасюк («Я живу з монстром», «Один на трасі», «Ой хто, хто Миколая любить?», «Щаслива Дарочка», «Між пеклом і раєм», «Тікаймо, Адаме, тікаймо!..» та ін.).

Метою статті є вивчення своєрідності втілення принципів екзистенціалізму в характеротворенні на прикладі новели Г. Тарасюк «Тікаймо, Адаме, тікаймо!..».

Новела «Тікаймо, Адаме, тікаймо!..», як і решта творів Г. Тарасюк, відзначається своєю відвертістю, незаангажованістю, моральністю. Втеча людини від самої себе, з абсурдного світу, де все чуже, аморальне, – і є екзистенційною ситуацією, в якій авторка найповніше розкриває своїх героїв. Спонукальна конструкція «тікаймо, Адаме, тікаймо», котра вживається у новелі двічі – в заголовку і в кінці звучить з уст головної героїні, – сконденсувала в собі типову для екзистенціалізму ситуацію «тривання на межі», тобто як може людина зберегти своє духовне єство в абсолютно несприятливих для цього умовах.

Невідворотність долі, фатум стає провідним мотивом новели. Втеча «серед ночі, опівночі, таємна втеча з нашого дотеперішнього життя, з узвичаєного світу, з вічного дощового міста, втеча з буття!» [6, 10] і є «судьбою», що невідворотна як і самотність, страждання, смерть. Невипадково авторка визначає час втечі – північ, адже починається нова доба, а значить і нове життя.

Тікаючи з дощового міста, героїня Галини Тарасюк усвідомлює, що це «втеча з буття». Тому прагне бодай якийсь вчепитись за щось, що би втримало її в цьому реальному «дотеперішньому» житті, але згодом розуміє, що «проклята ілюзія щастя» перемогла. Щоб стати щасливою, душа людини повинна очиститись від наболілого, скинути з себе тягар земних страждань та образ. Герої новели своєрідний катарсис проходять втікаючи. Кирило – коханий Жінки, – «хотів вихлопнути з душі важкий намул не – так – як – хотілось – прожитого – життя і очиститися перед тим – життям – яке – нас – чекало» [6, 11]. Дві людини, дві її іпостасі жили все життя в Кириліві: шанована, з якою всі рахувались на роботі, і «моська на задніх лапках» – вдома. На відміну від Кирила, який звинувачує в своїх нещастях усіх – тещу, дружину, дочок, зятів, Жінка не шукає винних у тому, що «заморена, затовчена життям», бо належить, як сама зізнається, до мазохістів. Таким чином, Галина Тарасюк виводить у новелі образи сильної жінки і слабого чоловіка, що дає можливість говорити про екзистенцію жінки та гендерний аспект твору в цілому.

Пройшовши очищення, протидіючи ворожому середовищу, герої новели стають єдиним цілим з природою, стають вільними біблійними Адамом і Євою, яким «не треба було носити ярлики і тавра, аби вирізнитись і не згубитися серед юрмища собі подібних» [6, 14]. Скинувши «із себе колишні звички і страх, і упередженість, і світську хандру», герої Галини Тарасюк настановляють себе на насолоду, що за С. К'єркегором, є першим рівнем на шляху до справжнього існування. Оселивши своїх Адама і Єву в біблійному Едемі, письменниця змальовує їх у «трудах і турботах», бо саме праця робить людину по-справжньому щасливою. Але земне життя, обов'язок добропорядної матері перед донькою Мартою не залишає Жінку. Галина Тарасюк вибудовує у новелі другий рівень ініціації героїні – етичний, що акцентує обов'язок. І третій рівень – релігійний – підносить Адама і Єву над буденністю, коли втікаючи від наговпу і міста в кінці твору героїня волоче «обважніле, зів'яле тіло» чоловіка, як Христос ніс свій Хрест на Голгофу. У новелі, крім таких образів-символів як Едем, Адам і Єва, наявні і часті звертання героїні до Бога у молитвах, тим самим письменницею ініціюється божественне начало, духовне єднання Жінки з Богом.

Зовсім не несподіваною, з погляду філософії екзистенціалізму, є розв'язка новели. З лісу приходять троє озброєних чоловіків і інкримінують Адаму і Єві вбивство професора хімії Кирила Отаманюка, «котрий півроку тому відлучився з дому...». Так головні герої попадають до в'язниці за вбивство самих себе. І тут з ними починають відбуватись метаморфози – вони знову стають літніми людьми і, помітивши старіння свого Адама, Єва не витримує і кричить своєму коханому «Тікай! Тікаймо, Адаме! Втікаймо!». І Адам біжить разом з Євою, «ламаючи нігті об каміння, обдираючи шкіру об корчі і гілляки, відчуваючи спиною лютий подих погоні» [6, 27]. Але їм бай-

дуже до тих людей, які намагаються завадити їм добігти до «двічі втраченого раю», над ними сходиться «смарагдова, ласкава і прозора навпроти сонця вода трави. Вічна» [6, 27].

Екзистенційний вимір новели зумовлює активне звернення Галини Тарасюк до художньої символіки. Окрім образів-символів Едему, перших біблійних людей – Адама і Єви, в творі присутні образи молодильної води та в'язниці. Використання образу молодильної води досить продуктивне, але не беззастережне, оскільки набуває в новелі нового значення. Міфосемантичне наповнення водної стихії виявляється у трактуванні її як засобу очищення від гріха і кордону між двома світами – вічним дощовим містом і Едемом. Але людям з лихими помислами молодильна вода не допомагає, бо вони не несуть у своєму серці добра і любові. Важливим у цьому контексті є той інтригуючий факт, що двом егерям з новели не вдається «відмолоднути», адже прийшли вони зі зброєю, яка несе смерть. Образ в'язниці, в яку попадають герої після щасливих днів в раю, обраний письменницею не випадково, адже це своєрідна екзистенційна ситуація, в якій виявляється справжня сутність людини. В одних людей тюремний простір «спричиняє душевну апатію, песимізм, в інших – саме понурий простір в'язниці, ця замкнута атмосфера активізує мисленнєві процеси, спонукаючи людину тягтися «до світла», піднятися з цього суспільного дна» [3, 116].

Оповідь у новелі ведеться від першої особи – головної героїні, що є ключовим структурованим компонентом художньої системи. Жінка Галини Тарасюк є архетипним образом, який виражає думки самої авторки щодо повноти і цілісності самої особистості. У новелі «Тікаймо, Адаме, тікаймо!..» на філософсько-екзистенційному рівні піднято теми жіночого бунту, жіночої самотності, вибору тощо. Ці теми, поставши у психологічному і екзистенційному вимірах, проходять через усю творчість Галини Тарасюк.

Отже, як бачимо, і проблематика новели «Тікаймо, Адаме, тікаймо!..», і особливості творення образної системи виявляють близькість твору до екзистенціального типу художнього мислення.

Список використаних джерел

1. Дячков В. Потужна енергія / В. Дячков // Дзвін. – 2005. – №7. – С. 148-149.
2. Екзистенціалізм // Літературознавча енциклопедія : у двох томах. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – Т.1. – С. 316-317.
3. Калиняк М. Тюремний простір як елемент урбаністичного тексту у прозі Івана Франка [Електронний ресурс] / Марта Калиняк // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2013. – Випуск 58. – С. 107-117. – Режим доступу : http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/visnyk/58_2013/58_2013_10kalynyak.pdf
4. Насмінчук Г. Екзистенційний вимір роману Галини Тарасюк «Між пеклом і раєм» / Г. Й. Насмінчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: філологічні науки. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – Випуск 23. – С. 158-162.
5. Павличко С. Теорія літератури / Соломія Павличко ; [передм. Марії Зубрицької]. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 679 с.
6. Тарасюк Г. Новели: [проза] / Галина Тарасюк. – Бровари : [Вид-во ПП МН ТРК] «Відродження», 2006. – 416 с.
7. Якубовська М. У дзеркалі слова: есеї про сучасну українську літературу / Марія Якубовська ; [вступ. слово В. Лизанчука]. – Львів : Каменяр, 2005. – 751 с.

The article is dedicated to analysis of the short story «Let's run, Adam, let's run!..» in the light of existential philosophy. Discourse of existentialism has the exposure on Ukrainian ground and it was widely spread in literary practices of Ukrainian writers of XX – beginning of XXI century.

Getting deeper into hero's inner world is the dominant principle of modern Ukrainian prose. Vector of existentialism is also found in works by Halyna Taras'uk and most brilliantly it is realized in short stories and «small novels».

The emphasis is made on problem of person's escape from being, inevitability of life, opposition to aggressive world, which become the leading motives of the short story.

After reaching the purification, counteracting the aggressive surrounding, heroes of the novel unite with nature, become free biblical Adam and Eve.

Existential dimension of short novel causes Halyna Taras'uk's active using of literary symbols. Among symbolic images of Eden, first biblical people – Adam and Eve, there are also images of water of youth and of prison.

The narration in the short novel is run from the first person – the main heroine, who is the key structure component of artistic system. Halyna Taras'uk's «woman» is the archetypal image, which expresses author's thoughts about fullness and wholeness of the personality. In short story «Let's run,

Adam, let's run!..» the problems of female rebellion, female loneliness, choice etc., are brought up on philosophical-and-existential level. These problems, arisen in psychological and existential dimension go through the whole works by Halyna Taras'uk.

It is proved that with the help of principles of existentialism H. Taras'uk creates her own system of images.

Key words: *existentialism, being, symbol-image, living at the breaking point.*

Отримано: 5.11.2014 р.

УДК 821. 161. 1

Мацапура Л.В.

СИНТЕЗ ГОТИЧЕСКИХ И РОМАНТИЧЕСКИХ МОТИВОВ В РОМАНЕ И. И. ЛАЖЕЧНИКОВА «ЛЕДЯНОЙ ДОМ»

У статті аналізується проблема синтезу готичних та романтичних мотивів у історичному романі І. І. Лажечникова «Крижаний дім». Автор акцентує увагу на тому, що художня структура твору зазнала впливу двох західноєвропейських традицій – традиції англійського готичного роману та традиції французької несамовитой словесності.

Ключові слова: *літературний процес, готичний роман, готична традиція, мотив, романтизм, поетика.*

Роман И. И. Лажечникова «Ледяной дом» (1835) относится к числу незаслуженно забытых, недостаточно оценённых как современными читателями, так и исследователями. Между тем этот роман имел оглушительный успех у современников. А. А. Григорьев, подводя итоги развития русской литературы в 1859 году, назвал И. И. Лажечникова «огромным талантом без всякого мерила», а «Ледяной дом» – «полнейшим выражением русского романтизма» [5, 113]. Историки литературы по праву считают этот роман одним из лучших образцов русской исторической беллетристики [6; 8; 10].

Попытки проанализировать роман «Ледяной дом» с точки зрения возможных типологических сходжений и влияний предпринимались неоднократно. Большинство исследователей выделяет в его художественной структуре элементы неистового романтизма, не замечая влияния на поэтику романа более ранней традиции английского готического романа. Цель данной статьи – показать синтез готических и романтических мотивов в романе И. И. Лажечникова «Ледяной дом», обусловивших художественное своеобразие романа.

«Ледяной дом» был вторым опытом И. И. Лажечникова в жанре исторического романа, который принёс автору славу отечественного Вальтер Скотта. Сохранились высказывания писателя (человека весьма скромного) о феноменальном успехе своего произведения. Так, в письме к В. Г. Белинскому от 12 ноября 1835 года он писал: «... Скажу вам, как человеку, который меня любит – я в этом уверен, – что в Петербурге мой «Ледяной дом» имел успех, какого еще не имел на Руси ни один роман» [3, 177]. В подтверждение своих слов И. И. Лажечников ссылается на факт массовых посещений восторженными читателями исторических мест, описанных в его романе. Объектом настоящего паломничества стала могила кабинет-министра Волынского – главного героя романа. Дело дошло до того, что почитатели исписали могилу восторженными стихами, а каменную вазу, входящую в скульптурную группу надгробного памятника, раскололи и разобрали на сувениры. Высокие художественные достоинства романа «Ледяной дом» были отмечены такими взыскательными современниками писателя, как А. С. Пушкин и В. Г. Белинский.

Первые критики романа указали на некоторые типологические параллели, затронули такие важные проблемы, как соотношение достоверности и художественного вымысла в историческом романе, пути развития русской исторической прозы и другие. Несмотря на восторженные отзывы читателей, вокруг романа «Ледяной дом» развернулась полемика. Отрицательную рецензию на «Ледяной дом» дал Н. А. Полевой. Он неодобрительно высказался о романе, усматривая в нём продолжение традиций французской неистовой словесности. «Роман этот, – писал критик, – страшнее романов Евгения Сю, замысловатее романов Бальзака, и разве только с романами Сулье можно сравнить его» [11, 69]. Отметим, что Н. А. Полевой выделяет две существенные характеристики романа – «страшный» и «замысловатый», которые являются ключевыми характеристиками готической прозы. В своём отзыве Н. А. Полевой сравнивает И. И. Лажечникова с Ф. Сулье, автором, который во многих своих романах ориентировался на готическую традицию. Н. Т. Пах-